

Sarusi Mihály

Románjárás Magyargyulán

(regényrészlet II.)

Kéz kezet mos? Vagy talán inkább erről van szó: akinek a vasgárdista, vagy éppen odaát a nyilas párttagkönyvét elzárhatták az új hatalom nemkülönben titkos rendőrei a páncélszekrénybe, az nyilván úgy ugrik, ahogy mi akarjuk.

Igen, ezeknek mindig ez volt a fő módszerük. Megfélemlíteni, sakkban tartani az embert. Kiszolgáltatottnak hitetni bennünket.

Főleg a lumpenoknál volt így. Aki utál dolgozni, mi másban reménykedhet, mint a megváltásban. Az erőszakban.

Hogy el lehet venni a másét.

Magyarét, zsidóét.

Nyelvet, földet, házat, kenyeret. Műveltséget, erkölcsöt.

Aztán mire bejötték az oroszok, Jani már kész partizán volt. Úgy begyakorolta magát a mindenféle átállásba, hogy nem volt neki nehéz '44-ben azonnal az új rendszer szolgálatába szegődni. Különösen hogy '44 szeptemberében, a magyar-német ellentámadás idején nagyon jól fölismerte a központi hatalmak aradi-világosi rohamának reménytelenségét, hogy egyből átlátta a helyzetet, nem állt át a magyarokhoz, mert ha akkor ezt megteszi, most nem lenne itt, legalábbis nem lenne olyan nagy fiú. De míg apja, bátyja még mindig, most még jobban bujkált, mint eddig, már amikor két hétre visszajöttek a mieink, addig Jani már ki tudja, hol járt, visszavonult a fegyveres román alakulatokkal. Nem mintha lett volna itt akkor egyetlen, szervezettségét megőrző román egység is, hiszen azonnal szétfutottak az emberek, ahogy híre jött a magyar támadásnak, hátulról meg az orosz közeledésének, mert kezdetben a román félt az orosztól, hátha nem bocsátja meg neki Ogyesszát, meg a többit, hogy elrabolták volna fél Oroszországot, nem, de akkor Jani úgy gondolta, ennek már a fele sem tréfa. Áthozta hozzánk az anyját meg az öccsét, hogy neki mennie kell, most nem mondta, hogy hív a haza, máskor szokta, most

nem, emlékszem, nagy lány voltam már, akkor majdnem összeemelegedtem Gergellyel, hiszen a szomszéd ágyban aludt, édes Istenem, az anyját nagyon megszerettem, azelőtt is, de akkor aztán véglegesen. Drága egy néni volt, szegény jobban beszél tótul, mint magyarul vagy románul, dehát jött az urával, ezzel a nagy román gazfickóval, ő meg mi más tehet, mit tehet a jó csabai szlovák parasztasszony, mint követni az urát a világ végére is, ha lemegy a földről, még akkor is, hát még így, hogy ilyen jó helyre hozta, szép házba, csak ide a szomszédba, Csaba mellé, Gyulára, csak az a határ ne lenne Veszénél, igen, mert Veszéhez került a vámház, ott a gránic, Veszeci-csárda helyén Őrház, na most azt a magyar porrá zúzta, hogy ebből elég, nincs itt semmiféle határ, nevetséghatár, és egy egészen kicsi időre Gyula megint, ezer év utáni néhány esztendősen idegen uralom után, török, orosz, német, román hódoltság után most ismét magyar!

Az az érdekes, hogy mi nem hittük. A mi családunk nem hitt a német győzelemben. Talán okosabb volt apám meg anyám az átlagnál, messzebb láttak? Nem tudom, mert a többség komolyan vette, amit a német mondott. A román is, a magyar is. Csak mint most ez az Abrudán Jano meg mi, Farkasék a szomszédban, néhányan kételkedni kezdtünk. Nem én, mit vergődtem én a háborúval, némettel, oroszral, pláne angolokkal! Iskolába akartam menni, de a harcok miatt nem lehetett. Tanulni akartam. És a leendő uramról álmodoztam. Családról, boldogságról, hogy én is szülök egy csapat gyermeket. Magyar gyermekeket? Erre akkor nem gondoltam. Csak később világosodott meg.

Aztán eltelt az a két magyar hét, visszajött a román, persze csak a szovjet után, mert amúgy nem voltak valami nagy hősök akkor se. Csak a szájuk tudják jártatni. Az első időben, amikor még nem volt meg a határ, csak olyan tessék-lássék határ volt Csaba meg

Gyula közt, tán azért is, mert Gyula újabb magyar elfoglalása miatt a román azon gondolkodott, hogy bosszúból most mégiscsak elszedi a magyartól Csabát is, a magyar meg abban bizakodott, hátha most mégiscsak észreveszik Európa új urai, mennyire igazságtalan a trianoni agyrem, úgyhogy határ szinte sehhol. Erre, mivel se a férje, se a két nagyfia nem volt sehhol a szomszédasszonynak, mert akkor már hazamentek Abrudán mamáék, az öregasszony, nyanyicskának szólítottatta magát, mert valójában megmaradt tót asszonynak, csabainak, meg se állt Csabáig, a szülői házig. Így amikor előbb Jani, majd hívására a többi Abrudán is előmerészkedett, üres volt a ház.

Abrudán sírt, rítt, hogy mennyire odavan, az öreg majd megveszett, olyan méregbe gurult, amikor meglátta az üres házat. Kirabolhatták volna! Ezt ordította. Amit ő összerabolt ebben a mi szépséges huszadik századunkban az 1994. év végéig, most mind széthordhatta volna a mindenféle hadsereg, a mindenféle rabló csőcselék! Na várjál, csak, mondta az öreg Abrudán, és Jani hiába sírt, siratta az anyját, ne bántsa, apám, majd én hazahozom, mert bár elég nagy vaddisznó ez a kis Jani is, azért az anyját szerette. Gyorgye is, de ő meg azért haragudott meg, mert Magyarországra szökött előlük ez a hülye nőszemély, így mondta, ez a buta asszony! Hosszú haj, rövid ész, éppen most, '44 szeptemberében, akarom mondani októberében, mert akkor már október volt, hiszen Csabára is csak október elején jöttek be az oroszok, a front egy darabig a Veszeci-hídnél állt, persze csak olyan puffogatás, míg meg nem indultak az orosz tankok, sztálinorgonák, bombázók, jaja, na persze kicsi kis bombázók voltak azok, inkább az angoloké. Csabát porrá zúzták, később azt mondták, ezzel büntették ezt a hűtlen várost, mert hogy Csaba szlovák, mégse állt át Csehszlovákia mellé, mégse álltak föl '20-ban a csabaiak, hogy ők a szlovákcseh köztársasághoz akarnak tartozni, állítólag

szlovák, mások szerint cseh pilótái voltak annak az angol felségjelű gépnek, amely ízzé-porrá verette Csaba belvárosát, sokezer halott. Csabán máig így emlegetik: csabai hirosima. Mert hogy Csaba mért nem állt ellent legalább most, amikor már minden demokratikus érzelmű ember a demokráciák hadseregeit segíti. Akkor Csaba, ez a koszos tót fészek csak hallgat, a nép gyáván meghúzza magát, szemét hazaárulók, úgyhogy most meg ők szorultak.

Ki érti ezt, ki tudja, minek érdemes itt születni. Se ennek, se annak, itt a legjobb meg sem születni.

Mert akkor meg kaptak a románok, arra a két hétre, hogy visszajött a magyar Gyulára, '44 szeptemberében jaj volt a románnak! A telepések mind elfutottak, meg se álltak a hegyekig, hogy aztán ha kell, fussanak végre tényleg hazáig, a Kárpátokon túlra, aki meg itt maradt, reszketett, hátha nekiesik a csendőr. A magyar visszafoglaló rablója. Néhány hazaáruló román tényleg eltárgáltak a mieink, különösen azokat keresték, akik árulkodtak, föladták az ő embereiket, úgyhogy biztos ezért menekült Abrudan Jani is. Jól tudta, mi vár rá.

Ami igaz, igaz, nagy piszok, mocskos ember.

Hogy fér meg egy családban ennyi szélsőség? Jani ilyen, Gergő amolyan. Ugyanaz a vér! Én ezt nem értem.

Az egyik gyilkol, a másik épít. Mert mindkettő csak erre képes, a másikra sehogy se, semmilyen körülmények közt sem. Az a gyanúm, minél tehetőségtelebb egy nagyravágyó ember, annál könnyebben válik rongy alakká. Ami miatt az ember szégyelli, hogy embernek született.

Ki elárulja az anyját is.

Jano moj senkit sem árult el olyan csúnyán. Mint az anyját. Ezért.

Nem sokan tudják, rajtam kívül, meg az Abrudan-családon kívül tán még egy-két öreg román titkosrendőr, mi is történt valójában azon a novemberi éjszakán.

Az öreg meg a két testvér, lehet, hogy már december volt, mint a fúriák, átrohantak együtt Csabára, fölkapták a nyanyicskát meg Gerőt, fölnyalábolták, és már itthon is voltak. Gergő jött, vele nem volt semmi baj, nem ellenkezett, tetszett a testvérei géppisztolya,

lőtt is egy sorozatot a jaminai ház oldalába, hogy azonnal futniuk kelljen, mert a lövöldözésre hamar ott termett a megszálló, orosz városparancsnokság különítménye, rendet teremteni ebben a tán még mindig ellenálló Jaminában, na, addigra Abrudánék hetedhét határon, legalábbis a veszein túl voltak. Egyébként könnyen becsapták volna őket a többi román rablógyilkos katona közé, akik a Városháza pincéjében várták a halálos rögtönítélő bírósági vezetést. Az orosz nem teketóriázott, az első időben Gyulán, még itt Gyulán is, ami állítólag Romániához tartozik, még itt is román katonákkal volt tele a börtön. Az orosz nem szerette őket, mert harcolni nem szerettek, de ha fosztogatni kellett a magyar tanyákat, falvakat, városokat, ők voltak az elsők. Jól meg is verték őket.

Na Abrudánékat nem, azok, bár szerkérrrel mentek, hamar fordultak, már itthon is voltak.

A nyanyicska rá két napra, hat év és két napra. Mert az az akasztás '50-ben.

Az öreg úgy elverte a feleségét, hogy az nem bírta lábára állni.

Még hogy így, de akkor az egyik elsőként visszaszivárgó román tiszt azzal piszkálta, úgy már '45 tavaszán Abrudánékat: Úgy hallottam, hazaárulók lettünk, hazaárulók! Éspedig. Úgy pedig, édes fiam, Ioanikám, hogy az anyátok volt a főfő magyar kém. Ez a tót asszony, ez a néember? Nyögte Jano moj, hogy lenne az anyám magyar spicli, amikor nagyon jól tudod, hogy az egész családom, Gergő meg anyám kivételével román kém. De értük is tűzbe teszem a kezem. Csak ne olyan gyorsan! Hogy volt az a magyarországi kirándulás?

Akkor Jani azzal állt elő, azzal a mesével, de most az egyszer nem veték be, hogy az anyja azért ment Csabára, mert úgy gondolta, ez már, most már úgyis Nagyromániához fog tartozni. Ezért ment haza Csabára, Nagyromániába! Engem te ne akarj becsapni, és Abrudan a saját tisztársától kezdett rettegni. Úgy megijedt, hogy a végén csak kibökte: Én nem tudom, ki tudja, ki tudja ebben a nagy kavarodásban. Szóval te se tudod, akkor én? Ha még te se, a gyulai besúgók koronázatlan királya, a gyulai magyarok legfőbb réme, te, Abrudan János se? Pedig én kismiska vagyok hozzád képezt a szag-

lászás tekintetében, és még te sem tudad meg, mit keresett otthon az anyád?

Odáig fajult a dolog, hogy a buzgó román elhárítótiszt följelentette Abrudan-mamát. Avval, hogy még a rendőrtiszt fia se tudja kimosni.

Bár akkoriban nem sokat számított egy kis határon való sétafika, ide-oda menetel, meg aztán ha egy kicsit megajándékozták egymást az emberek, befogta a száját az is, aki pedig nagy-nagy disznóságról is tudott. Nem, ez a román tiszt komolyan vette nagyromán, majd kommunista hivatását, leginkább talán még az, hogy Abrudán Janinál is butább volt, úgyhogy Abrudannak akkor mennie kellett a rendőrségről. Alig lett tiszt, esztendőre menesztették. Ráfogták, hogy nagyon jól tudta, mit művelt az anyja, az a magyar kém Csabán, de titkolja, menti.

Valójában csak akkoriban lett tiszt, előtte csak krumplivirágja volt, de ezt úgy magyarázta, úgy forgatta a dolgot, úgy állította, hogy valójában hadnagy. Pedig hadnagy csak akkoriban lett. Hogy mégis tiszt lett, főtisztnek kezdte magát kiadni.

Azt lehet mondani, Jani beleesett a saját maga ásta verembe. Persze amit másnak állított.

Mert az anyja meg azért végzett magával azon a decemberi éjszakán, mert azt hitte, hogy még a vére, gyermeke, a fia, Janikája is ellene van. Mert még hogy megverte az ura, aztán rá hónapra fölpofozta a nagyfia, Gyorgye-Gyuro moj is, meg, én mondom, magam láttam, aztán az öreg még napjában kétszer elagyabugyálta, nem egyszer hozzánk futott, nehogy agyonverje az ember vagy a fia, amiért míg ők bujkáltak, politikai nézeteik miatt üldözésnek voltak kitéve magyartól, romántól, főleg a magyartól, ezt szereték csak bevallani, ha már nagyon nyaggatták őket, ki a Jóisten kergetett titeket, hogy így berezeltetek, hogy évekig, azt hiszen öt évig az erdőháti pusztákon bolyongjatok, álnéven rejtőzködjetek, hát persze a magyar elnyomó elől, meg a kapitalista, akarom mondani fasiszta uralom, a német meg a magyar ellen szervezkedtünk, illegálitásban kellett vonulnunk, mert másképp a kommunistaságunk miatt agyonverték volna bennünket az aradi pribékek. Volt képük ezt hazudni, a szemük se rezzent.

Úgyhogy ahogy megalakult a párt, azonnal beléptek. Alapító tagok lettek.

És akkor a nyanyicska ellentmondott. Nem kiabált, nem kiüvöltötte tele a várost, hogy milyen emberek ezek az Abrudánok, milyen az ura meg a saját vére, az egy szem Grigort nem számítva valamennyi, nem, csak: ellenkezett. Ha azt mondták neki, anyám, adjon enni, éhes vagyok, akkor kiment az udvarra és a disznónak adott moslékot. Ha inni akartak, hogy asszony, hol a pálinka, a mama csak kapta magát, locsolni kezdte a kamra földjét, ne szomjazzon szegény. Nem, azért se, nem volt hajlandó szót fogadni ennek a népségnek. Azt mondta, az ember néha jobban szereti az idegent, mint a saját vérét. Így volt ezzel szegény, jobban szeretett nálunk tanyázni, mint otthon lenni. Jobban szerette anyámat, apámat, meg minket, Farkas-gyerekeket, mint a sajátjait. Csak Gergő, Gergő ütött rá.

'49-ben vették elő ezt az ügyet, ráfogták Abrudan néniére, hogy részt vett egy csabai szervezkedésben, természetesen titóista-rajkista összeesküvésbe keveredett, nyilván azért járt már '44 őszén Csabán, azóta többször is lopva, át a határon, a szigorú tilalom ellenére átszökve az államhatáron, megsértve a szent és sérthetetlen, szigorúan bizalmas és titkos, érinthetetlen, engedély nélkül messze kerülendő magyar-román államhatárt! És akkor még a szerencsétlenje azt merete válaszolni a rendőrnek, hogy neki az nem határ, neki az semmi, bármikor fogja magát és úgy átmegy, hogy egy fia grancsár nem veszi észre, mert a szerencsétlen úgy ismerte e tájat, mint más a tenyerét se, hiszen errefelé, Fényesen volt tanyája az anyja rokonságának, s szegény éveket töltött itt Gyula, Csaba közt. Fényest aztán az első háború után le kellett bontani, mert a tanyasor helyén húzták meg a határt, a dűlőút kellős közepére esett a két állam közti kerítés, s nem maradhatott ott az a rengeteg, több tucat tanya a határtól két lépésre. Úgyhogy ma már ne is keresd Csaba meg Gyula között a Fényesi tanyákat, azt a híres sortanyát, falunyi tanyasi otthont.

Annyira ment a dolog, hogy már le akarták fogni a nénit. Egyre gyanakvóbban néztek tiszt fiára is, úgyhogy Jani mit tehetett. Azt tette, amit ilyen

helyzetben, hasonló szorultságban minden hozzá hasonló ember megtesz.

Beismeri, tudott az anyja üzelméről, igen, anyám titóista-rajkista bérenc, láncos kutyáék elvtársa. Szegény, nagyon sajnálom, dehát ez az igazság. Azt akarta ő is, hogy összedőljön a népi demokráciák oly fantasztikus rendszere, s jöjjön helyébe valami más, a népek, a balkáni meg a közép-európai népek szabad, még ilyet, szabad, neki ez a mienk nem szabad? Szóval a népek szabad szövetsége, amolyan dunai államszövetség, satöbbi.

Más se kellett a titkosrendőrségnek, hiszen ezzel már nyílt titok lett, mit titkol az a megátalkodott pánszláv, tót úri hajlandóságú és imperialista ügynök, titóbarát, rajkhaver Abrudanné, akinek még a neve is gyanús, már az eredeti, mivelhogy Manyát lánykorában még Zahorannak hívták. Gyanús, fölöttébb, még jó, hogy nem Damjanics, mert akkor azonnal ráfoghatnánk, hogy rác, tehát még egy okkal több, hogy pánszerbnek vegyük; mindenesetre ez a Zahoran is. Mert a magyar szálat valahol elejtették.

Mindez semmi, ez még nem volt több annál, amit szegény szomszéd-asszony amúgy is kapott a férjétől, amit még be lehet kalkulálni az életbe, fiától, mindkettőtől, bár Janit jobban szerette, mert Jani meg nem ütötte volna, még tetszett is neki, hogy ez a fia milyen kemény úriember, mert tényleg jól állt Janin a román rendőrtiszt öltözött ruha, de. Ám akkor. Az első titkosrendőr, aki hozzájuk ellátogatott, vezetni a nyomozást, bonyolítani, tenni, művelni, hát az biza elszólta magát. Hogy bizony a fia, Gyuró? Nem, asszonyom, Jani, csakis Ioan, jaj

Gergely vágta le, ő volt odahaza. A többi Abrudan akkor éppen kivételesen a honvéd huszár lovarda mellett nemrég megnyitott kocsmában ütötte el a napot, amikor estefelé Gergely levágta az anyját a padláson a kötélről.

Azt mondta, egyszer ezt még megírja.

Szerintem nem meri. Sose fogja.

'19. április 24-én jelent meg Gyulán az első román járőr, másnap vonult be itt a Szent István úton a királyi román hadsereg. A magyarok elmenekültek, a tornyokon fehér zászlók lengtek: megadtuk magunk, ne bántsatok! Mi nem lövünk.

Apám erről is tudott mindent, hiába,

a borbély már csak ilyen: már az olyan, minden lébe kanál férfifodrász, amilyen szegény jó apám volt. Ahogy Csabára is bement királyt látni, Ferdinánd királyt és Mária királynét, Gyulára is beszaladt, bármi történt a városban. Vagy ha nem járt maga Csabán vagy Gyulán, hát a vendégeitől tudta meg. Mindent megjegyzett, hatalmas emlékezete volt. Az enyém a nyomába se ér.

Igen, ha tanult volna.

Engem is nehezen taníttatott, hogy lett volna arra pénze a gyulai, mert akkor már gyulai borbélynak? Lett, mert olyan törekvő volt az öreg, hogy megvette Albu borbély üzletét, Albu átadta, mert ő nagyobb vállalkozásba kezdett, amúgy ő volt a századfordulón, még a magyar világban a szinte egyetlen gazdag gyulai román üzletember, a többi vállalat német, zsidó meg magyar kézen volt, csak ez az Albu-borbély, a többi román kisiparos a nyomába se ért, ebből aztán nagyvállalkozó lett. Így, hogy apám bekerült Gyulára, Albu műhelyét úgy föllendítette, az amúgy is nagy fodrászatot úgy fölvirágoztatta, hogy így már futotta taníttatásunkra. Én tanító lettem, a nővérem varrónő.

Úgy igaz, így mondják, itt jöttek végig a Szent István úton a toprongyos oláh csapatok, most a Fölszabadítók Útjának hívják. Ahogy gróf Wenckheim Béla mellszobra helyére meg Eminescué került, a Megyeház elé meg Márkusé, a megye első, a megszállt Békés első román főispánjáié. Az utcákra sem lehet ráismerni, egyetlen magyar név se maradt. Dehát nem is ez fáj, attól még mi magyarul hívjuk őket.

Még hogy bejöttek. Azonnal megalakult Gyulán az oláh nemzeti gárda, a vezetők pópák, tanítócskák. Összeszedték a leszerelt vöröskatonákat, főleg a tisztekre fáj a foguk, ezek is Brassóban kötöttek ki. Aztán nemsokára a Kossuth téren volt valami népgyűlés, apámat odaette a fene, most Janka Ábrahám tér a neve, a szobra ott áll a Vásártér közepén, mintha indulna Csabára bevégezni a nagy művet, reá maradék Magyarországra, neki. A Kossuth téri nagygyűlésen a Békés megyei román csapatok főparancsnoka, valami Dabija tábornok azt mondta: két szent

cél vezérelte ide Békésbe a megszálló, helyesebben fõlszabadító román seregeket. Elsõsorban is az, hogy megszabadítsák az itt élõ, rengeteg, néhány ezer románát a többszázezer, uralkodásra merészkedõ, hatalmát e néhány ezer románokra is kiterjesztõ magyar uralomtól, másrészt pedig, nemkülönben azért is, hogy az összes magyarországi népeket megmentse a bolsevizmustól. A megye polgári kormányzója, prefektusa, Marcus Mihály doktor, a gyulai román nemzeti tanács elnöke lett, õ kapta azt a szép szobrot a színikör elõtt, a '48-as szabadsághõs Wenckheim helyén. Amúgy azt mondják, nem volt rossz ember ez a román ügyvéd, csak éppen. Amikor Márkus megtartotta a beköszöntõ beszédét, a vármegyére kitûzték az elõzõ nap nagy ünnepséggel fõlszentelt román nemzeti zászlót. Márkus aztán polgármesterré doktor Bucskó Koriolán városi fõjegyzõt nevezte ki. A fõ uszítók állítólag a pópák voltak: Popovics, Mladin meg Muntyán. Kétegyházán meg Árgyelán. Pap. A közigazgatás mindenütt a románok kezébe került. A tisztviselõk akkor maradhettek meg, ha fogadalmat tettek. És többen mért ne. Állítólag Petain marsall is járt Gyulán, már akkor a fasisztákkal tartott, apám váltig állítja, hogy õt látta a Kossuth téren az egyik román gyûlésen '19-ben. Amikor késõbb Petain a náci kapcarongya lett, joggal mondhatta az öreg: Én már '19-ben láttam, micsoda rohadt alak ez a francia!

Õ már '19-ben, Gyulán tudta.

Aki nem lát a szemétõl, az mi más lehet.

Arra képesek voltak, hogy amikor a román rablók bevonultak Budapestre, megszólaltatták az összes békési harangot: hálaadó istentiszteletet rendelt Márkus úr a katolikus magyar templomokba is! Persze a pap Kígyóson is helyeselt, mert úgy vette: a román megszállított bennünket a kommunizmustól. Nemso-kára jött a választás.

Na még az volt valami.

Addigra kezdett kialakulni. Elõször egész Békésre kiterjesztették a polgári igazgatást, aztán meggondolták magukat: csak Csaba és a gyulai járás maradt, a többiben visszahozták a katonai köz-igazgatást. Úgyhogy Csaba egy, Gyula és a járás, Doboz, Újkígyós, Gyulavári, Kétegyháza szintén egy képviselõt küldhet a nagyromán képviselõházba, a szenátusba pedig közösen egyet választhat a

két kerület. A mi egy szem jelöltünk a kétegyházi román pap, állítólag fiatal-ember, lelkes nagyromán, a nemzeti pártjuk lelkes híve, Árgyelán János lett. Itt tartott gyûlést a nagyrománvárosi Templom-téren. A faluját, ahogy betette oda a lábát a román katonaság, Domnica Ilianának kezdték nevezni. Úgyhogy ezt az Ardeleant a választás napján a Városházán harminc román választópolgár jelenlétében egyhangúlag Gyula és a gyulai járás megválasztott képviselõjévé nyilvánították. Igen, ennyien szavaztak rá. Csabán még ennyit se kaptak.

Nem egészen. Így volt.

A román Csaba és Gyula Romániához csatolását azzal erõszakolta, hogy a lakosság egyhangúlag ezt akarja. Úgy értették, hogy Árgyelán János Kétegyházáról mint gyulai, és Hrabovszky György mint csabai tót ezt akarja egymaga.

'19-ben Csabán csak a helybéli tót nemzeti párt állított képviselõjelöltet. E gyászos gyülekezeten Hrabovszky György kezdeményezésére alakult, Békéscsabának a szlovák program alapján Nagyromániához való csatolását kérte, és szervezõjét, alapítóját, lelkét, Hrabovszky urat jelöltette. Ám a választás elõtt kiderült, hogy véletlenül nem került föl a választók listájára, így nyilván jelöltként sem jöhetett szóba. Állítólag a párt azért sem erõltette a dolgot, mert az volt a véleményük ezeknek a tót atyafiaknak Nagyromániában, Csabán: mivel a város túlnyomó többsége, szerintük a túlnyomó többség szláv anyanyelvû és nemzeti-ségû, így csakis szláv nemzeti párti jelõltrõl lehetne náluk szó, ám ilyen egyedülálló képviselõ a román parlamentben nem érvényesülhetne. Apám mindig azt mondta, Achim kellett volna ezeknek, õ móresre tanította volna a románokat. Még hogy Kígyóst is bekebelezték!

Pedig Kígyóson egy ember se ment el szavazni. Sehol, senki magyar a járásban, meg Gyulán, csakis az a néhány gyulai meg kétegyházi román. Csakis a hazaárulók. Állítólag a tótok se.

Még õk se.

A furcsa a dologban, máig se tudta a fiam kideríteni, mert õ akart mindennek utánajárni, a mûkedvelõ gyulai történész, mert hogy az igazság egyáltalán nem izgatja a hivatásos történészeket, egy mukkot se ejtenek az

egészrõl, még Gyula csak-csak, errõl még valamit elejtenek, fõleg hogy ilyen jól sikerült a bekebelezési mozgalom, de Csabáról semmi hír. Hogy volt, mint volt Csaba egy éves román megszállása 1919-ben, 1920-ban. Errõl a választásról is mélyen hallgatnak. Biztos azért, mert jobb lenne elfelejteni.

Ugyanis Hrabovszky György, a csabai szlovák nemzeti párt vezetõje még-iscsak bukaresti képviselõ lett. Mert amikor 1920. március 20-án Békéscsabát az antant átadta a magyaroknak, állítólag Hrabovszky Gyuró mint Csaba bukaresti képviselõje állt a gyõztesek elé, hogy újból és egyhangúlag követelje Csabának Nagy-Romániához csatolását.

Megáll az ember esze. Apám azt mondta ilyenkor: adott volna neki Ondris!

Csabáról Turik pópájuk vezetésével néhányan megugrottak, köztük volt Abrudan. De hogy miként sikerült nekik Gyulát megkaparintaniuk.

Senki se érti.

Mért. Váradot ki érti? Aradot, Kolozsvárt, Székelyföldet. magyar-Erdélyt.

Méghogy Gyula. Gyula itt a legkevesebb. Akár át is kerülhetett volna.

Szerintem Gyula azért maradhatott Romániának, mert vagy félszázán akkor rájuk szavaztak. A harmincezer gyulaiból állítólag ötvenen se. Meg a kétegyházi.

Készültek ezek is, nagyon fölkészültek a futásra, annyira féltek a magyarok bejövételétõl, hogy mielõtt véglegessé vált volna, hogy alakul Békés sorsa, a polgármester, Bucskó doktor kinevezette magát Váradra. Úgy gondolhatta, az biztosabban nagyromániai város marad. Ha tehette volna, Brajlába került polgármesternek, csak minél beljebb az anyaországba, minél messzebb a magyartól, ettõl a piszok hódítótól. Úgyhogy Váradot kapta; volt mitõl újra rettegnie. Mert ki tudta akkor biztosan, hol lesz a határ.

Gyula is: eredetileg Magyarországhoz csatoltatott. Ám akkor.

Jöttek a gyulai nemzeti párti románok. Ahogy Csabán a szlovák nemzeti-ek, úgy most Gyulán a román nacionalisták. Lehettek vagy negyvenkilencen.

És ez az ötvenegy átvitte Nagyromániába a már Magyarországnak ítélt Vég-Gyulát.

Máig titkolják, hogy sikerült. Tán Petain.